

Verenigingsmonitor Heerenveen 2015

Harold van der Werff

David Romijn

Verenigingsmonitor Heerenveen 2015

in opdracht van de gemeente Heerenveen

Harold van der Werff
David Romijn

Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

*Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
+31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl | [@mulierinstituut](https://www.instagram.com/mulierinstituut)*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	7
1.1	Onderzoeksopzet	7
1.2	Analyse en rapportage	8
1.3	Leeswijzer	8
2.	Beleid	9
2.1	Beleidsplannen en speerpunten	9
2.2	Financiën	11
2.3	Knelpunten	12
2.4	Samenwerking	13
3.	Verenigingskader	15
3.1	Medewerkers	15
3.2	Vacatures	16
3.3	Plannen en taakomschrijvingen op papier	17
4.	Ledenbestand	19
4.1	Aantal leden	19
4.2	Kenmerken van leden	21
5.	Aanbod	23
5.1	Eigen sportaccommodaties	23
5.2	Kantine	24
5.3	Activiteiten en projecten	24
6.	Vitaliteit sportverenigingen	27
7.	Conclusies	31
7.1	Beleid	31
7.2	Leden	31
7.3	Kader	32
7.4	Financiën	32
7.5	Accommodatie	32
7.6	Rol voor de gemeente	33
	Bijlage I Responsoverzicht	35

1. Inleiding

Sportverenigingen zijn de belangrijkste aanbieders van sportactiviteiten. De gemeente Heerenveen is in 2015 gestart met het herijken van het sportaccommodatiebeleid en wil daarin ook de huidige stand van zaken bij de verenigingen in de gemeente betrekken. De gemeente heeft ervoor gekozen om een lokale verenigingsmonitor onder een groot aantal sportverenigingen in de gemeente uit te voeren. De voorliggende rapportage van de monitor biedt de gemeente Heerenveen ondersteuning op diverse thema's om het sportaccommodatieplan goed en beleidsmatig onderbouwd op te kunnen stellen. Deze rapportage is een onderdeel van een breder onderzoek dat het Mulier Instituut uitvoert in opdracht van de gemeente Heerenveen. De uitkomsten van het deel 'huidige en toekomstige behoefte aan sportvoorzieningen' zijn in een ander document beschreven¹.

1.1 Onderzoeksopzet

De lokale verenigingsmonitor onder de sportverenigingen in de gemeente Heerenveen is gebaseerd op de landelijke verenigingsmonitor. Dit is een periodieke peiling die eind 1998 in opdracht van NOC*NSF door het Mulier Instituut is samengesteld. Voor de monitor is een panel samengesteld dat momenteel ruim 2.000 sportverenigingen telt en representatief is voor de georganiseerde breedtesport in Nederland². In de monitor voor de gemeente Heerenveen is aandacht voor het ledenbestand, de knelpunten van de vereniging, beleid, financiën, het (vrijwilligers)kader en accommodatie(s).

Door de landelijke verenigingsmonitor als uitgangspunt te nemen, is het mogelijk om de situatie in Heerenveen op bepaalde onderwerpen met de landelijke situatie te vergelijken. Het onderzoek is uitgevoerd door het Mulier Instituut.

De vragenlijst is bij de verenigingen afgenomen in de vorm van een webenquête. De gemeente heeft in samenwerking met het Mulier Instituut 68 sportverenigingen in de gemeente Heerenveen voor dit onderzoek uitgenodigd. De dataverzameling vond plaats van dinsdag 2 juni tot en met dinsdag 30 juni 2015. Daarnaast kon de vragenlijst na de zomervakantie worden ingevuld van zondag 23 augustus tot en met zondag 13 september 2015. In totaal hebben 29 verenigingen de vragenlijst compleet ingevuld, een respons van 43 procent.

In bijlage I staat een overzicht van de verenigingen in Heerenveen en de responsgroep naar tak, omvang en type sport. Als naar de gedetailleerde uitsplitsing naar tak van sport wordt gekeken, is duidelijk dat niet alle sporten in het onderzoek zijn vertegenwoordigd, maar dat is ook moeilijk als van een bepaalde tak maar een of twee verenigingen zijn. Naar omvang en type sport (binnen-/buitensport) zijn geen

¹ Wezenberg–Hoenderkamp, K. (publicatie in voorbereiding). Ruimte voor sport in Heerenveen. Onderzoek naar de behoefte aan sportvoorzieningen in de periode 2015 tot en met 2030. Utrecht: Mulier Instituut.

² Meer informatie over de landelijke verenigingsmonitor en verschillende lokale verenigingsmonitoren is te vinden op de website van het Mulier Instituut: <http://www.mulierinstituut.nl/projecten/sportverenigingen-en-bonden/verenigingsmonitor-panel/>

significant verschillen. Kortom, op basis van deze twee kenmerken is de responsgroep representatief te noemen.

1.2 Analyse en rapportage

De verkregen resultaten zijn geanalyseerd en worden in dit rapport gepresenteerd. De tabellen zijn voorzien van toelichtingen. Niet alle verenigingen zijn in staat geweest om alle vragen uit de vragenlijst te beantwoorden. Ook waren bepaalde vragen niet op alle verenigingen van toepassing. In de tabellen wordt aangegeven hoeveel verenigingen de desbetreffende vraag hebben beantwoord (bijv. n=29). Deze aantallen kunnen per tabel variëren.

Gezien de responsgroep van 29 verenigingen worden bij de uitkomsten in het rapport geen percentages genoemd. In de tekst, tabellen en grafieken staat het werkelijke aantal verenigingen.

Het aantal van 29 verenigingen maakt het niet zinvol om uitspraken te doen naar verschillen tussen categorieën. De uitkomsten worden alleen gepresenteerd voor de totale groep responderende sportverenigingen. Een uitzondering hierop is de uitsplitsing van de totale vitaliteitsscore in hoofdstuk 6.

1.3 Leeswijzer

In de hoofdstukken 2 tot en met 5 presenteren we de resultaten per thema (beleid, kader, leden en aanbod). Hoofdstuk 6 gaat in op vitaliteit van sportverenigingen. Het laatste hoofdstuk bevat de conclusies van het onderzoek.

2. Beleid

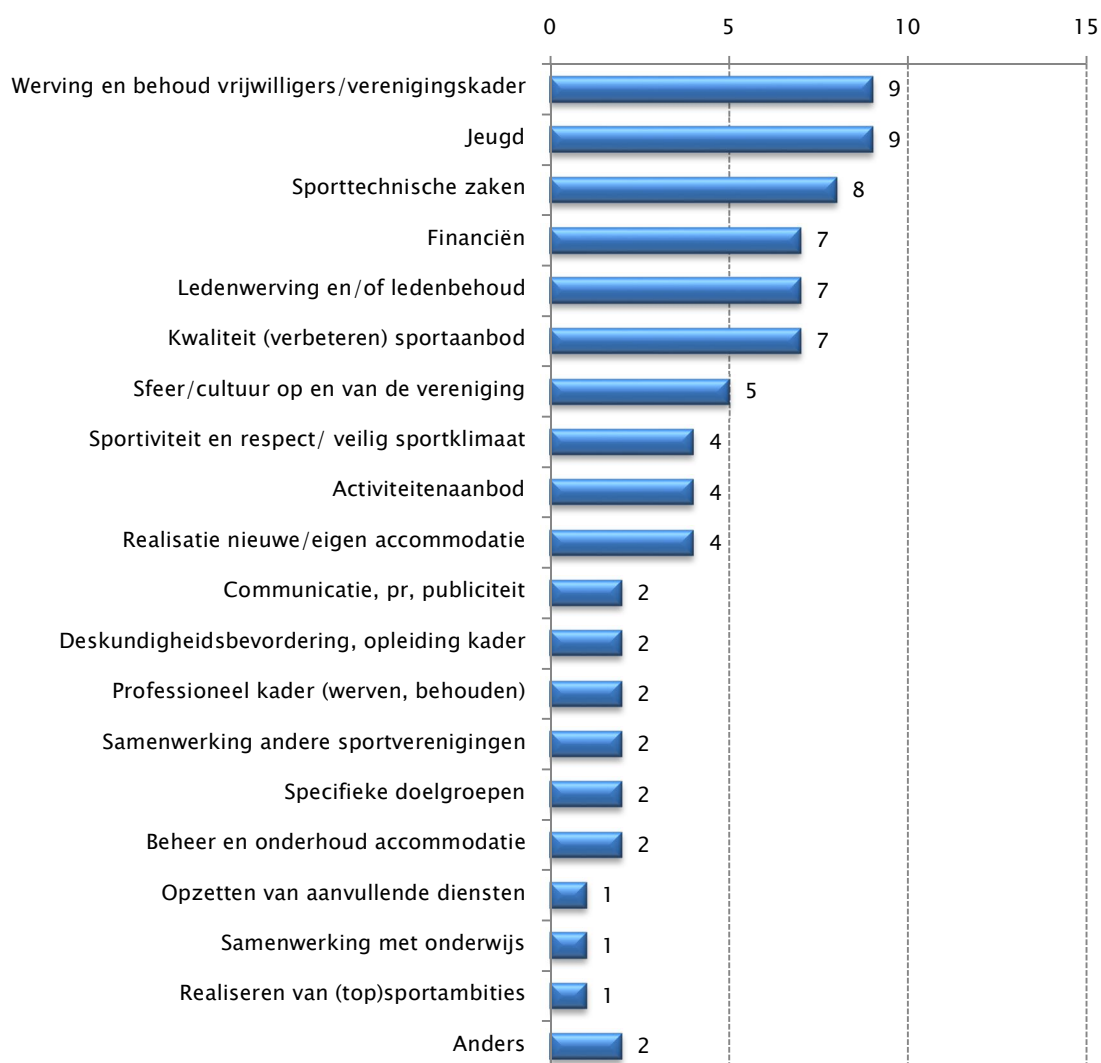
In dit hoofdstuk gaat de aandacht uit naar beleid (beleidsplannen, speerpunten), financiën, ervaren knelpunten en samenwerking.

2.1 Beleidsplannen en speerpunten

Achttien verenigingen hebben de afgelopen vier jaar doelstellingen of plannen op papier gezet met betrekking tot het functioneren van de vereniging/de organisatie van activiteiten in verenigingsverband. Elf verenigingen hebben dat niet gedaan.

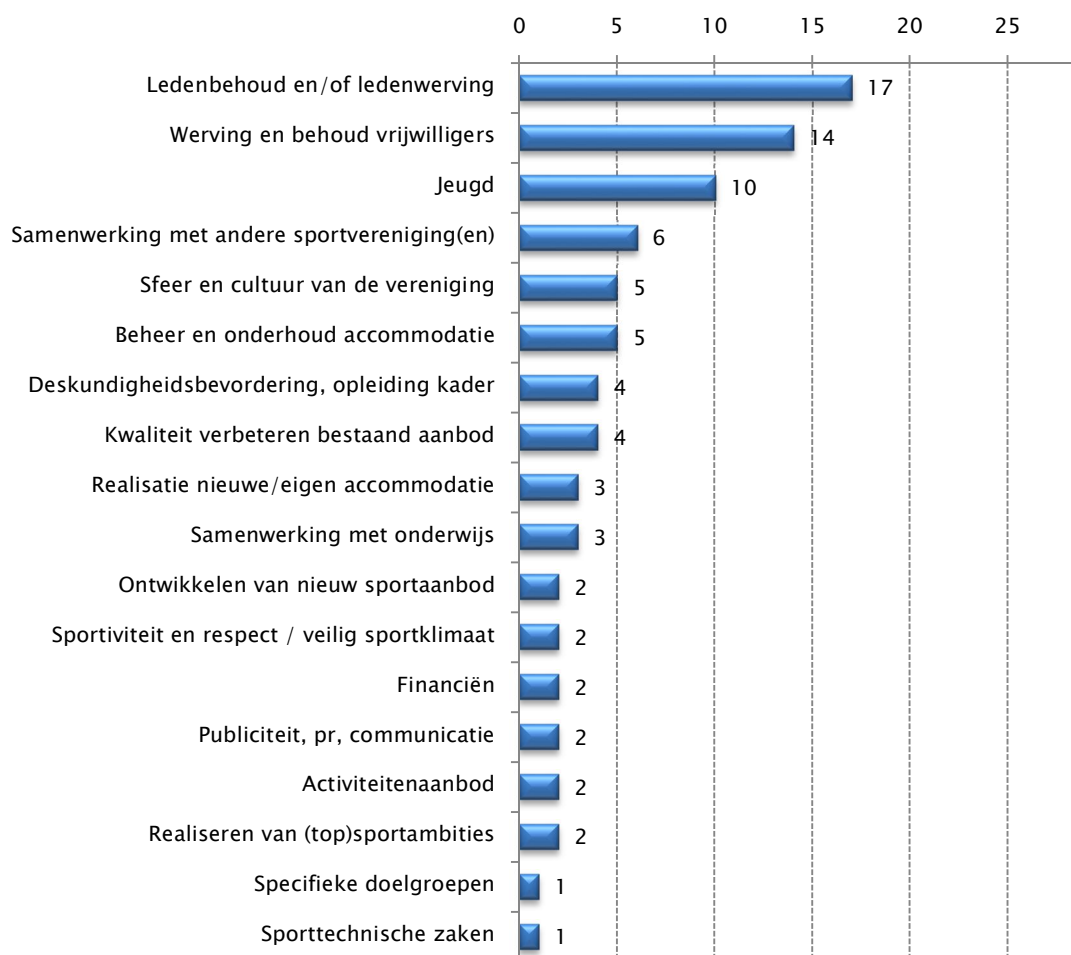
De onderwerpen die het meest worden opgenomen in de op papier gezette beleidsstukken zijn werving en behoud vrijwilligers/verenigingskader (9x), jeugd (9x), sporttechnische zaken (8x), financiën (7x), ledenwerving en/of ledenbehoud (7x) en kwaliteit (verbeteren) sportaanbod (7x, figuur 2.1).

Figuur 2.1 Onderwerpen die aan de orde komen in de plannen en doelstellingen van verenigingen (aantal verenigingen met doelstellingen, n=18)

Verder is aan de verenigingen gevraagd voor welke onderwerpen het bestuur zich het komende jaar met name inzet. Zij konden maximaal drie speerpunten aangeven. Alle verenigingen hebben minstens één speerpunt aangevinkt. Voor zeventien verenigingen is ledenbehoud en/of -werving een speerpunt (figuur 2.2). Andere veelgenoemde onderwerpen zijn werving en behoud van vrijwilligers (14x) en jeugd (10x). Dit zijn ook voor de korte termijn landelijk belangrijke aandachtspunten van verenigingen.

Figuur 2.2 Speerpunten waar het bestuur zich het komende jaar met name voor inzet (maximaal drie antwoorden, aantal verenigingen, n=29)

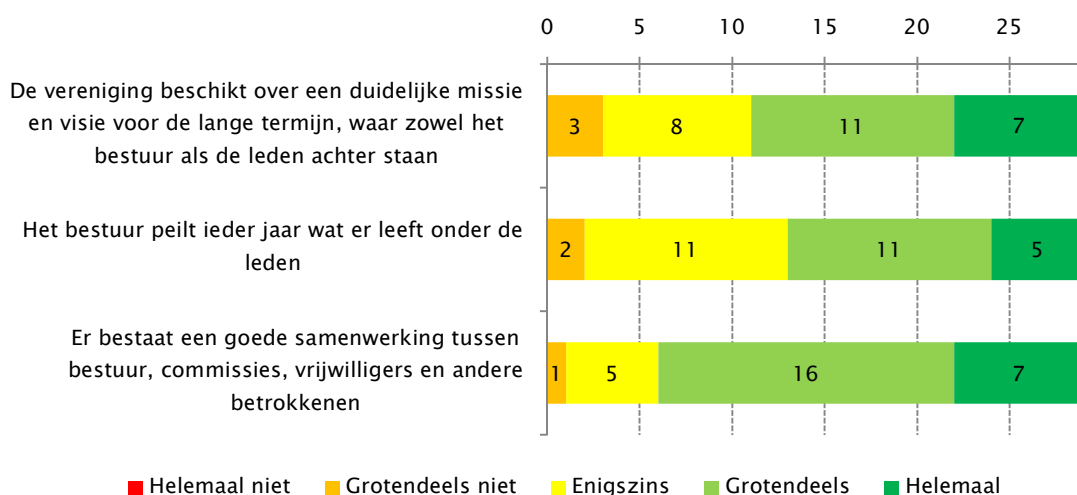

Aan de verenigingen zijn drie meer algemene stellingen voorgelegd (figuur 2.3). De eerste betreft de mate waarin bestuur en leden hetzelfde denken over de missie en visie. Bijna twee derde van de verenigingen (18x) beschikt over een duidelijke missie en visie voor de lange termijn waar zowel bestuur als leden achter staan. Bij elf verenigingen is dat (helemaal) niet het geval.

Bij ruim de helft van de verenigingen (16x) peilt het bestuur elk jaar wat onder de leden leeft. Dit is vergelijkbaar met landelijke cijfers, waar drie vijfde van de verenigingen beschikt over een duidelijke missie en visie en de helft van de verenigingsbesturen jaarlijks peilt wat er leeft onder de leden.

Ruim drie kwart van de verenigingen in Heerenveen (23x) vindt dat binnen de eigen vereniging goed wordt samengewerkt tussen bestuur, commissies, vrijwilligers en andere betrokken personen.

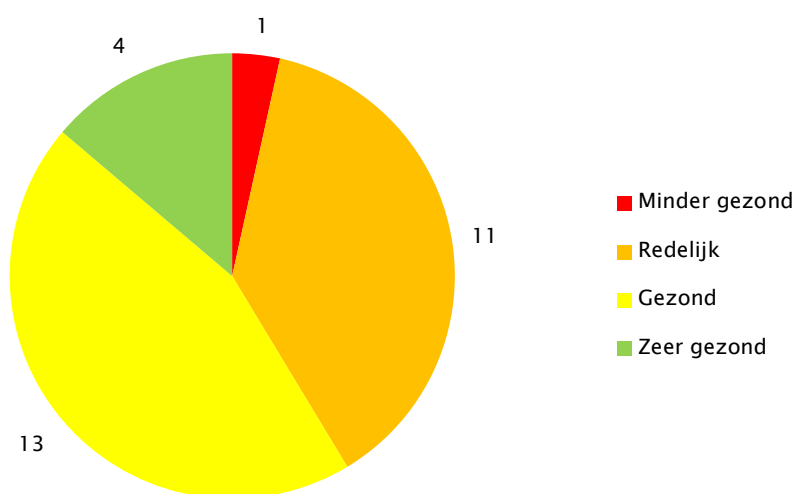
Figuur 2.3 Gedeelde missie, achterbanpeiling en onderlinge samenwerking (aantal verenigingen, n=29)

2.2 Financiën

Zeventien verenigingen omschrijven de eigen financiële positie als (zeer) gezond en elf noemen de financiële positie als redelijk. Slechts één vereniging bestempelt de eigen financiële positie als minder gezond. Geen enkele vereniging beoordeelt de financiële positie als zorgwekkend (figuur 2.4). Landelijk beschouwt 64 procent van de verenigingen de financiële positie als (zeer) gezond en 9 procent noemt die positie zorgwekkend/minder gezond.

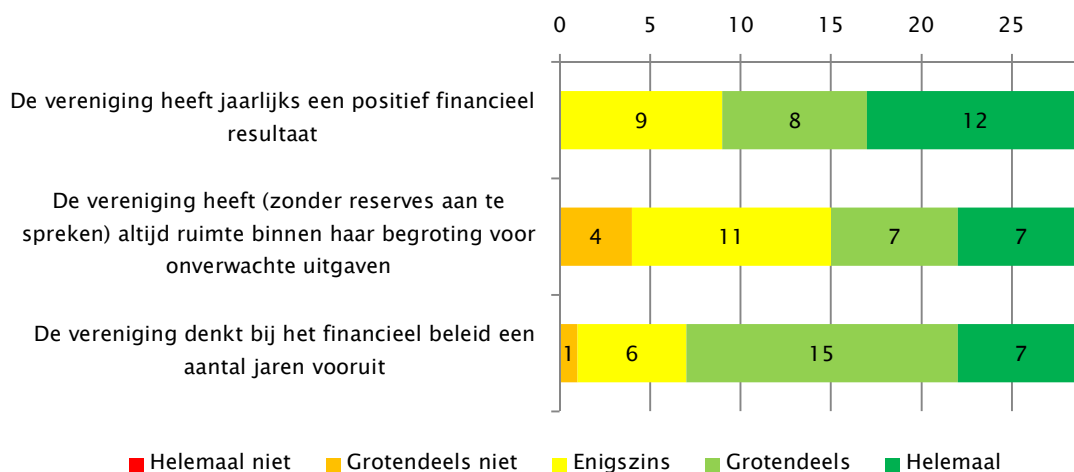
Figuur 2.4 Financiële positie van de vereniging (aantal verenigingen, n= 29)

Daarnaast zijn aan de verenigingen nog drie stellingen over financiële aspecten voorgelegd. Twee derde van de verenigingen (20x) heeft jaarlijks een positief financieel resultaat (figuur 2.5) en negen verenigingen slagen daar enigszins in. Verder lukt het de helft van de verenigingen (14x) om

onverwachte uitgaven te betalen zonder daarbij de reserves aan te spreken. Vier verenigingen zijn daartoe niet in staat. Ten slotte denken 22 verenigingen bij het financieel beleid een aantal jaren vooruit. Bij 1 vereniging is dat niet het geval.

Figuur 2.5 Verenigingen en financiën (aantal verenigingen, n=29)

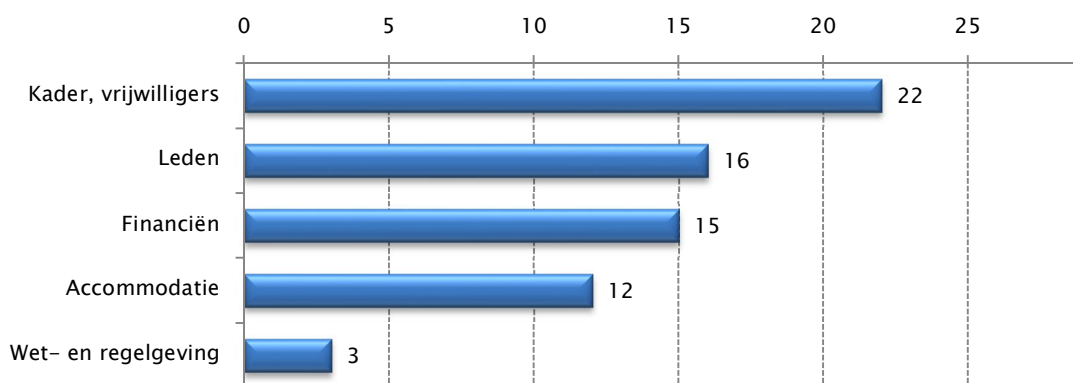

2.3 Knelpunten

Alle 29 sportverenigingen die de vragenlijst hebben ingevuld, ervaren een of meer knelpunten. Drie kwart van de verenigingen in Heerenveen (22x) ervaart knelpunten als het gaat om kader (beschikbaarheid, geschiktheid, behoud). Met name de organisatie en uitvoering van taken komt in de knel (9x). Daarnaast heeft ruim de helft (16x) knelpunten op het gebied van leden (werving en -behoud) en bijna evenveel heeft financiële knelpunten (15x). Vooral de stijgende kosten/huurprijzen worden genoemd (7x). Twaalf verenigingen hebben problemen met de accommodatie (gebrek, onderhoud). Een klein deel (3x) ervaart knelpunten op het gebied van wet- en regelgeving. Geen enkele vereniging heeft iets gemeld bij ‘overige knelpunten’ (figuur 2.6).

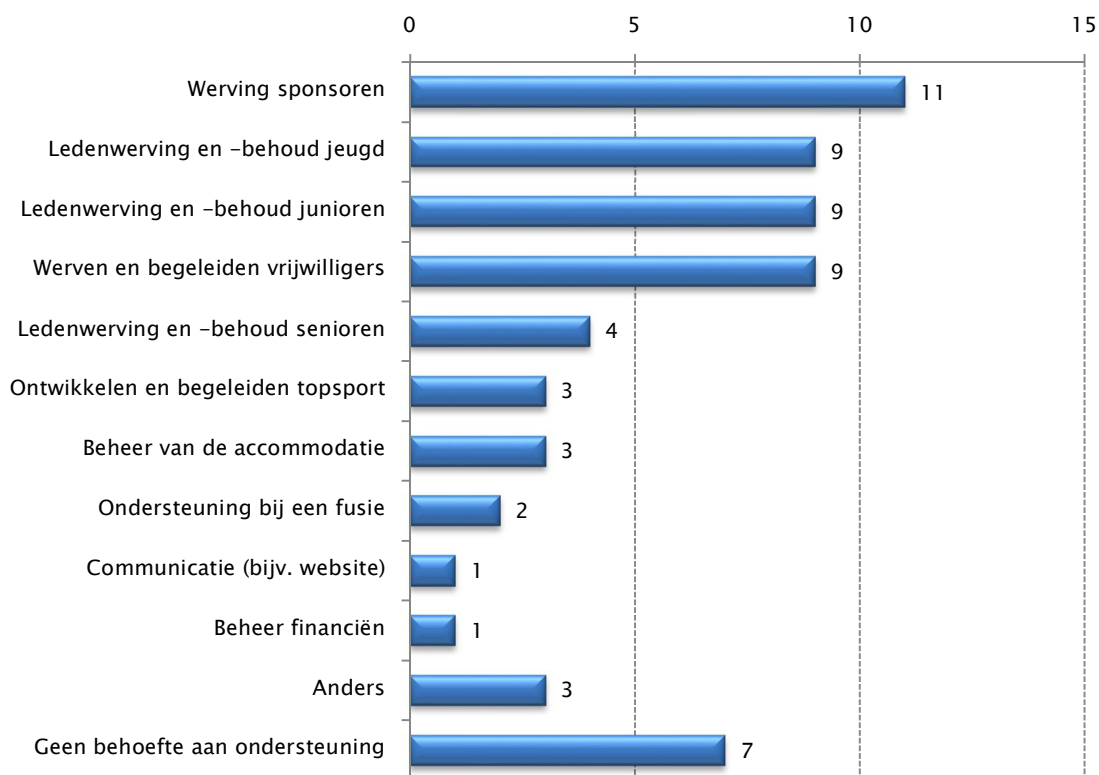
Ook in Nederland zijn werving en behoud van leden en van kader de belangrijkste knelpunten, gevolgd door financiën.

Figuur 2.6 Ervaren knelpunten (verenigingen met knelpunten, n=29)

Aan de verenigingen is vervolgens gevraagd op welke terreinen zij ondersteuning kunnen gebruiken. Elf verenigingen zouden graag bij het werven van sponsors worden ondersteund (figuur 2.7). Ook steun bij ledenwerving en -behoud van jeugdleden (9x), ledenwerving en -behoud van junioren (9x) en het werven en begeleiden vrijwilligers (9x) wordt door verschillende verenigingen genoemd.

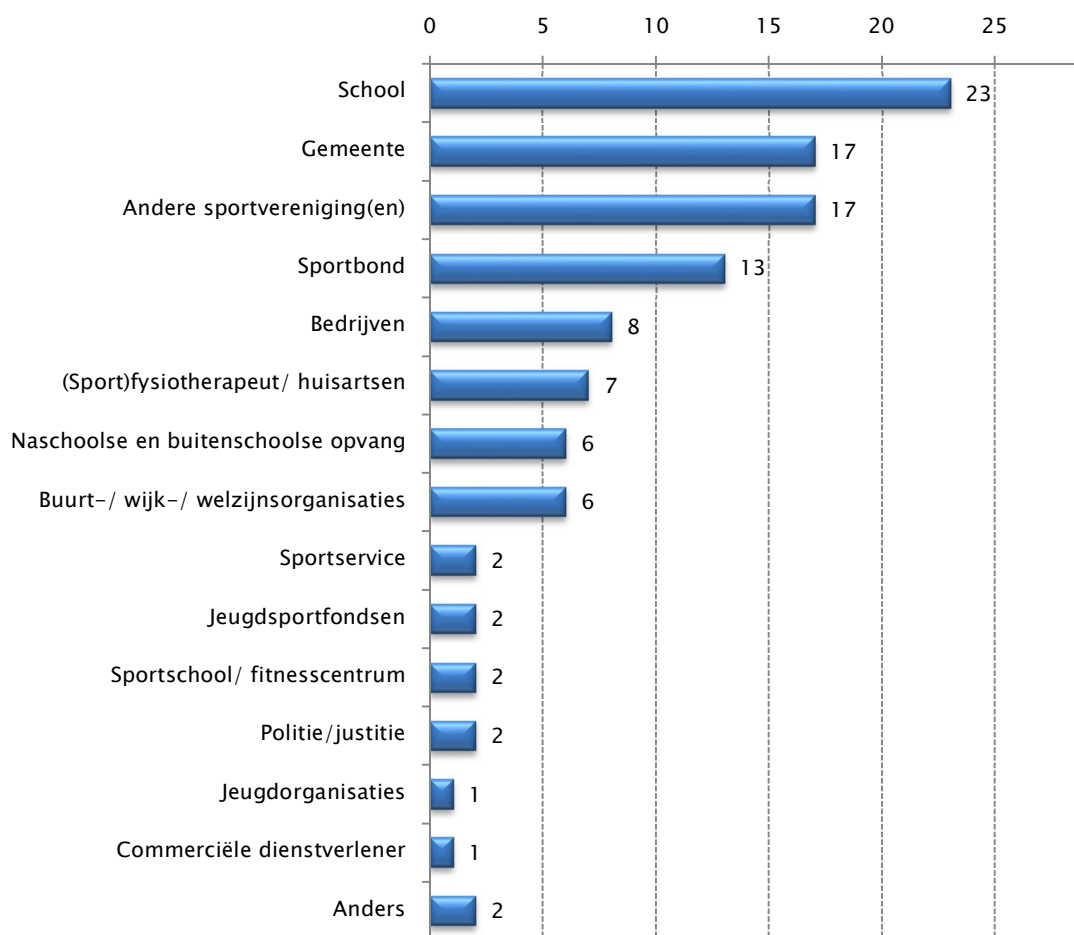
Figuur 2.7 Behoeftte aan ondersteuning (aantal verenigingen, n=29)

2.4 Samenwerking

Elk van 29 responderende verenigingen in Heerenveen heeft het afgelopen jaar (seizoen) met een of meer andere organisaties samengewerkt (figuur 2.8). De meest genoemde partners zijn scholen (23x), de gemeente (bijvoorbeeld als samenwerkingspartner in een project), andere sportverenigingen en sportbonden. Landelijk worden ook de gemeente, andere sportverenigingen en het onderwijs het meest genoemd, gevolgd door sportbonden, buurt-, wijk- welzijnsorganisaties, lokale sportraad en sportservice.

Figuur 2.8 Samenwerkingspartners (aantal verenigingen, n=29)

3. Verenigingskader

In het derde hoofdstuk beschrijven we het aantal medewerkers (vrijwillig en betaald) en de vraag naar vrijwilligers en kaderleden.

3.1 Medewerkers

Gemiddeld telt een sportvereniging in Heerenveen 45 vrijwilligers en 3 betaalde krachten (tabel 3.1). Dat brengt het totaal aantal medewerkers op 48.

Tabel 3.1 Gemiddeld aantal vrijwilligers en betaalde krachten (n=29)

	Totaal
Vrijwilligers	45
Betaalde medewerkers	3
Totaal	48

Zes verenigingen hebben voldoende vrijwilligers en zijn niet naar meer vrijwilligers op zoek (tabel 3.2). Vijftien verenigingen hebben weliswaar voldoende vrijwilligers, maar zijn toch op zoek naar uitbreiding en acht verenigingen hebben een vrijwilligerstekort.

Tabel 3.2 Beschikking over voldoende vrijwilligers bij sportverenigingen in Heerenveen (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Ja, we zijn niet op zoek naar vrijwilligers	6
Ja, maar we zijn ook nog op zoek naar vrijwilligers	15
Nee	8

Drie kwart van de verenigingen in Heerenveen beschikt over voldoende trainers (instructeurs, docenten, leraren). Wederom drie kwart van de verenigingen (22) beschikt over voldoende gekwalificeerde, opgeleide trainers (tabel 3.3) en bij zes verenigingen zijn er te weinig voldoende, gekwalificeerde opgeleide trainers. Bij één vereniging speelt dit thema niet, omdat daar geen trainingen, lessen of cursussen worden gegeven.

Tabel 3.3 Beschikking over voldoende gekwalificeerde, opgeleide trainers bij sportverenigingen in Heerenveen (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Ja, meer dan genoeg	1
Ja, voldoende	13
Maar net genoeg	8
Nee, er zijn te weinig gekwalificeerde, opgeleide medewerkers	6
N.v.t. want bij ons in de vereniging wordt geen training, les of cursus gegeven	1

3.2 Vacatures

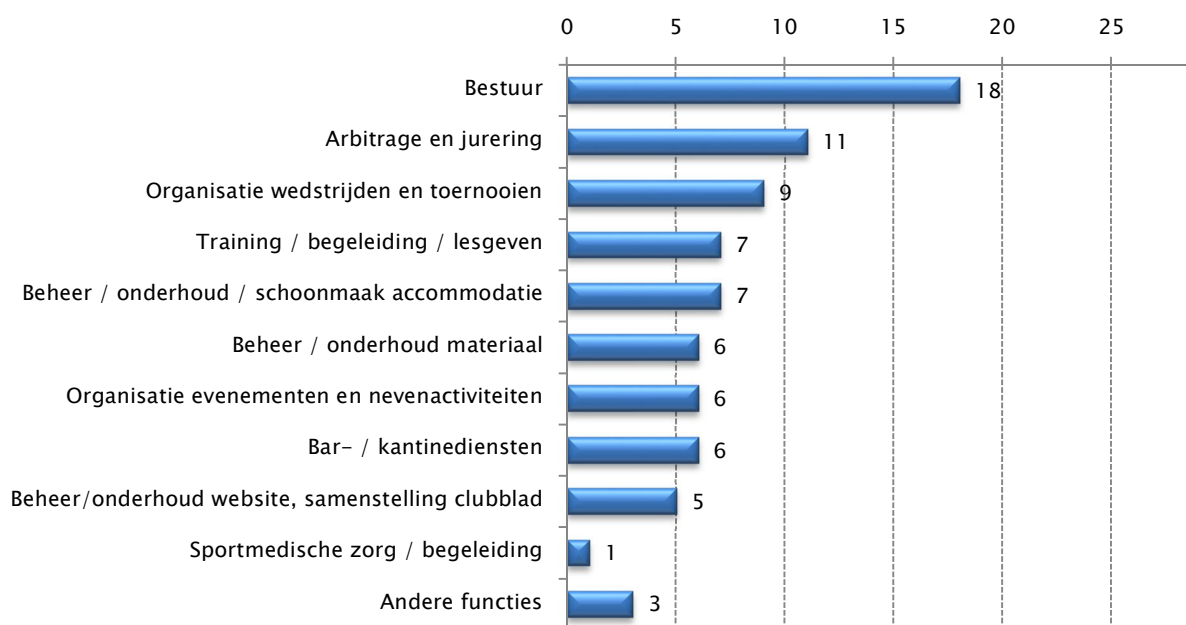
In totaal hebben 24 verenigingen een of meer openstaande vacatures (tabel 3.4). Bij zeven verenigingen gaat het om enkele vacatures voor niet cruciale posities, maar bij zestien verenigingen betreft het wel vacatures voor belangrijke posities. Bij één vereniging zijn naar eigen zeggen te veel openstaande vacatures.

Tabel 3.4 Openstaande vacatures (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
We hebben geen enkele vacature	5
Enkele vacatures maar niet op cruciale posities	7
Enkele vacatures en op cruciale posities	16
Te veel vacatures	1

Aan de 24 verenigingen met openstaande vacatures is gevraagd voor welke functie deze vacatures zijn. De meest genoemde vacatures voor vrijwilligers zijn voor bestuursfuncties, voor arbitrage en juring en voor de organisatie van wedstrijden en toernooien (figuur 3.1). Drie verenigingen hebben vacatures voor betaalde functies. Dit betreft in alle gevallen vacatures voor trainers.

Figuur 3.1 Functies waarvoor vrijwilligers worden gezocht (aantal verenigingen met openstaande vacatures, n=24)

3.3 Plannen en taakomschrijvingen op papier

Vier verenigingen hebben een actueel plan ten aanzien van het omgaan met vrijwilligers en betaalde medewerkers zoals werving en behoud, waarbij één vereniging dat plan niet in de praktijk uitvoert (tabel 3.5). Bij acht verenigingen is een dergelijk plan in ontwikkeling, maar bij zeventien verenigingen ontbreekt een dergelijk plan.

Tabel 3.5 Plan op papier hoe om te gaan met vrijwilligers en betaalde medewerkers (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Ja, wij hebben een actueel plan en voeren dat plan uit	3
Ja, wij hebben een actueel plan, maar in de praktijk voeren we dat niet uit	1
Het plan is in ontwikkeling	8
Nee, wij hebben geen actueel plan	17

Twaalf verenigingen hebben (op papier) voor vrijwel alle functies voor vrijwilligers en kader een uitgewerkte taakomschrijving (tabel 3.6), evenveel verenigingen hebben die voor enkele functies en vijf verenigingen hebben geen uitgewerkte taakomschrijvingen.

Tabel 3.6 Uitgewerkte taakomschrijvingen (op papier) voor functies (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Vrijwel alle functies van vrijwilligers/ kader	12
Enkele functies van vrijwilligers/ kader	12
Geen enkele functie van vrijwilligers/ kader	5

Ten slotte is gevraagd of de verenigingen van (de ouders van) hun leden weten welke kennis en ervaring zij kunnen inzetten om taken of werkzaamheden als vrijwilliger te kunnen uitvoeren. Tien verenigingen zeggen van bijna alle (ouders van hun) leden te weten hoe zij eventueel als vrijwilliger voor de vereniging kunnen worden ingezet en twaalf verenigingen weten het van ongeveer de helft. Zeven verenigingen weten van (bijna) niemand van de (ouders van hun) leden hoe die als vrijwilliger taken of werkzaamheden op zich kunnen nemen (tabel 3.7).

Tabel 3.7 Weten van (de ouders van) de leden welke kennis en ervaring zij kunnen inzetten om taken of werkzaamheden als vrijwilliger te kunnen uitvoeren (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Van (bijna) iedereen	10
Van ongeveer de helft	12
Van (bijna) niemand	7

4. Ledenbestand

In het vierde hoofdstuk gaan we in op het aantal leden en de samenstelling van het ledenbestand. Verder beschrijven we de ontwikkeling van het ledenaantal.

4.1 Aantal leden

Het gemiddeld aantal leden van de sportverenigingen is 329, waarvan de overgrote meerderheid sportend lid is (91%, tabel 4.1). Er zijn aanzienlijke verschillen in de omvang van de verenigingen. De kleinste vereniging telde 14 leden en de grootste 2.100 leden³. Volgens de ledentalcijfers van NOC*NSF telt de gemiddelde vereniging in Nederland 197 leden. Dat cijfer is in Heerenveen hoger.

Tabel 4.1 Gemiddeld aantal leden en de verdeling sportende en niet-sportende leden bij sportverenigingen in Heerenveen (n=29)

	Totaal
Sportende leden	91%
Niet-sportende leden, donateurs	9%
Gemiddeld aantal leden	329

- Vier verenigingen konden alleen het totaal aantal leden geven. De verdeling van het aantal sportende leden en het aantal niet-sportende leden/donateurs is daarom in een percentage weergegeven (n=25).

Het aantal leden van een vereniging is niet constant, maar verandert door de tijd. Gemiddeld was het aantal aanmeldingen vorig jaar/seizoen aanzienlijk groter dan het aantal afmeldingen (tabel 4.2). In totaal mochten 27 verenigingen 1.060 nieuwe leden verwelkomen en vertrokken 588 leden. Ten opzichte van het totale ledenbestand bedroeg de aanwas negen procent en vertrok per vereniging gemiddeld acht procent van de leden.

Tabel 4.2 Gemiddeld aantal en percentage aan- en afmeldingen vorig jaar/seizoen in Heerenveen (n=27)

	Totaal
Aantal aanmelding	39
Aantal afmeldingen	22
% aanmeldingen	9
% afmeldingen	8

- Twee verenigingen konden geen antwoord geven op deze vraag en zijn hier buiten beschouwing gelaten.
- Enkele grote verenigingen met aanzienlijke aantallen aan- en afmeldingen hebben een grote invloed op het rekenkundig gemiddelde. De mediaan (middelste waarde van een reeks op volgorde gezette uitkomsten) van de aan- en afmeldingen ligt met respectievelijk 15 en 12 dicht bij elkaar.

³ Dit is de hengelsportvereniging HSV Heerenveen.

Verder is bij de verenigingen naar het saldo van het aantal af- en aanmeldingen gekeken. Bij vijf verenigingen is het aantal leden gedaald, bij zeven is het ledenaantal gelijk gebleven en bij vijftien verenigingen is sprake van een ledengroei (tabel 4.3).

De verenigingen is ook gevraagd naar de ontwikkeling van het ledental in de afgelopen twee jaar. Bij zes verenigingen is het ledental gedaald, bij elf is het ledental ongeveer hetzelfde gebleven en twaalf verenigingen spreken van een groeiend aantal leden in de laatste twee jaar.

Verder hebben de verenigingen hun verwachtingen voor het komend jaar uitgesproken. Drie verenigingen denken dat sprake zal zijn van een afname, zestien verenigingen verwachten dat het aantal leden ongeveer hetzelfde zal blijven en tien denken dat het ledental in het komende jaar zal stijgen.

Tabel 4.3 Ontwikkeling in het aantal leden van sportverenigingen (aantal verenigingen)

	Totaal
<i>In het afgelopen jaar (n=27)</i>	
Afname	5
Exact hetzelfde gebleven	7
Toename	15
<i>In de laatste 2 jaar (n=29)</i>	
Afname	6
Ongeveer hetzelfde gebleven	11
Toename	12
<i>Verwachting komend jaar (n=29)</i>	
Afname	3
Zal ongeveer hetzelfde blijven	16
Toename	10
<i>Vormt de ontwikkeling van het (huidig) ledental een bedreiging voor de toekomst van uw vereniging? (n=29)</i>	
Ja, op korte termijn (binnen 1 jaar)	2
Ja, op langere termijn (over 2 jaar of later)	8
Nee, voorlopig niet	15
Nee	4

Op de vraag of de ontwikkeling in het ledental een bedreiging is voor de toekomst van de club zegt een derde van de verenigingen (10x) dat dit het geval is, in de meeste gevallen op langere termijn. Twee derde (19x) denkt niet dat de ledentalontwikkeling een bedreiging vormt (tabel 4.4).

Er zijn vijf verenigingen die verwachten dat het ledenaantal het komende jaar ongeveer gelijk zal blijven. Zij geven daarbij ook aan dat de huidige ontwikkeling in het ledenaantal op termijn een bedreiging vormt voor de toekomst van de vereniging. Mogelijk zijn dit verenigingen die moeten groeien om te kunnen blijven bestaan. Opmerkelijk is dat er daarnaast twee verenigingen zijn die wel een stijging van het aantal leden verwachten (allebei grote verenigingen die ook een stijging in de laatste twee jaar kenden), maar toch aangeven dat de huidige ontwikkeling in het ledenaantal een bedreiging voor de vereniging vormt.

Tabel 4.4 De mate waarin de ontwikkeling van het ledental een bedreiging vormt voor de toekomst van de vereniging (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Ja, op korte termijn (binnen 1 jaar)	2
Ja, op langere termijn (over 2 jaar of later)	8
Nee, voorlopig niet	15
Nee	4

Alle verenigingen hebben een groeiambitie voor 2017 (tabel 4.5). Geen enkele sportvereniging in Heerenveen heeft een ledenstop of een wachtlijst. Dit sluit goed aan bij de speerpunten van het bestuur voor het komende jaar, want ledenwerving en/of ledenbehoud is het belangrijkste speerpunt van beleid. De helft van de verenigingen (14x) wil die ambitie realiseren door voornamelijk leden te werven, acht verenigingen concentreren zich met name op het behoud van leden en zeven verenigingen hebben wel een groeiambitie, maar hebben daarbij geen bepaalde focus. Landelijk heeft twee derde van de verenigingen een leden(groei)ambitie.

Tabel 4.5 Groeiambitie voor 2017 bij verenigingen (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Ja, we willen groeien, voornamelijk door leden te werven	14
Ja, we willen groeien door voornamelijk leden te behouden	8
Ja, we willen groeien maar hebben geen speerpunten v.w.b. ledenwerving, -behoud of bepaalde leeftijdsgroep	7
Nee, we willen niet groeien	0

4.2 Kenmerken van leden

Binnen het ledenbestand zijn verschillende groepen te onderscheiden. Een kwart van de leden is 11 jaar of jonger (tabel 4.6). Ook de leeftijdscategorieën 12-22 jaar, 12-44 jaar en 45-64 jaar vormen ongeveer een kwart van het totale ledenbestand. Een klein deel is 65 jaar of ouder. Ten opzichte van de bevolking als geheel is die groep binnen het verenigingsleven in Heerenveen sterk ondervertegenwoordigd.

Tabel 4.6 Leden (gemiddeld per vereniging, n=29) en bevolking gemeente Heerenveen, naar leeftijd (procenten)

	Leden	Bevolking Heerenveen
Tot 12 jaar	24	13
12 t/m 22 jaar	22	13
23 t/m 44 jaar	26	25
45 t/m 64 jaar	21	28
65 jaar en ouder	7	20
Totaal	100	100

Bron bevolking Heerenveen: StatLine (CBS)

Achttien verenigingen hebben minimaal één allochtoon lid (tabel 4.7). Gemiddeld heeft een vereniging tien allochtone leden. Zij vormen gemiddeld drie procent van het totaal aantal leden.

Tabel 4.7 Sportverenigingen met allochtone leden (n=29)

	Totaal
Verenigingen met allochtonen	18 verenigingen
Gemiddeld aantal allochtonen	10 allochtonen
% allochtonen	3 procent

Een andere groep wordt gevormd door leden met een beperking en/of een chronische ziekte. Bijna de helft van de verenigingen in Heerenveen heeft minimaal één lid met een beperking of chronische ziekte (tabel 4.8). Gemiddeld heeft een vereniging in Heerenveen twee leden met een beperking en vier met een chronische ziekte.

Tabel 4.8 Sportverenigingen met leden met een beperking en/of een chronische ziekte (n=29)

	Totaal
Leden met een beperking	8
Leden met een chronische ziekte	8
Geen leden met beperking of chronische ziekte	16
Aantal leden met een beperking	2
Aantal leden met een chronische ziekte	4

Bijna alle verenigingen (27x) hebben binnen hun gelederen leden die meedoen aan een formele of officiële competitie (tabel 4.9). Gemiddeld vormen deze spelers meer dan de helft van het totaal aantal leden (gemiddelde per vereniging).

Bijna de helft van de verenigingen (13x) heeft topsporters en/of toptalenten. Vier procent van alle leden is een topsporter of toptalent (gemiddelde per vereniging).

Tabel 4.9 Leden die competitie spelen en topsporters/toptalenten (n=29)

	Totaal
Aantal verenigingen met competitie spelers	27 verenigingen
% competitie spelers binnen een vereniging	58%
Aantal verenigingen met topsporters/toptalenten	13 verenigingen
% topsporters binnen een vereniging/toptalenten	4%

5. Aanbod

In dit hoofdstuk beschrijven we het bezit van sportaccommodaties en een kantine.

5.1 Eigen sportaccommodaties

Ruim de helft van de sportverenigingen (16x) beschikt over een eigen accommodatie⁴, vier verenigingen beschikken over een accommodatie, maar delen de voorzieningen met een of meer andere verenigingen. Negen verenigingen hebben geen eigen accommodatie (tabel 5.1).

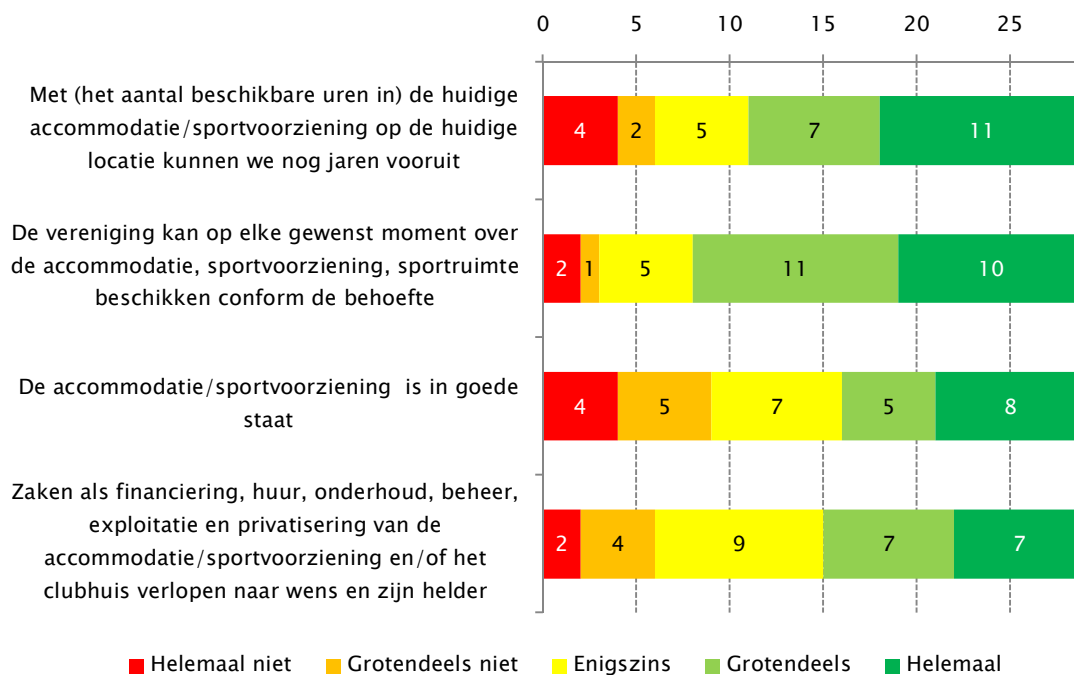
Tabel 5.1 Beschikking over een eigen accommodatie (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Eigen accommodatie	16
Min of meer	4
Geen eigen accommodatie	9

In het algemeen geldt dat de sportverenigingen in Heerenveen gematigd positief zijn over de sportaccommodaties (figuur 5.1). Bijna twee derde (18x) zegt dat het nog jaren vooruit kan met (het aantal beschikbare uren in) de huidige accommodatie op de huidige locatie. Bij zes verenigingen is dat niet het geval. Verder kan bijna drie kwart van de verenigingen op elk gewenst moment beschikken over de accommodatie. Voor drie verenigingen is dat niet mogelijk. Een punt van aandacht betreft de staat van de accommodaties. Negen verenigingen geven aan dat hun accommodatie niet in goede staat verkeert. Tenslotte zegt de helft (14x) dat zaken als financiering, huur, onderhoud, beheer, exploitatie en privatisering van de accommodatie/sportvoorziening en/of het clubhuis helder zijn en naar wens verlopen. Bij een op de vijf verenigingen (6x) is dat niet het geval.

⁴ De term 'eigen' is ruim geïnterpreteerd. Ook wanneer de voorzieningen (velden, banen, zalen, kleedkamers, etc.) waarvan de vereniging gebruik maakt niet in eigendom zijn bij de vereniging, maar zij wel verantwoordelijk is voor het dagelijkse beheer en onderhoud van de accommodatie, is sprake van een eigen sportaccommodatie of –complex.

Figuur 5.1 Meningen over accommodaties (aantal verenigingen, n=29)

5.2 Kantine

Vervolgens is gevraagd of de vereniging over een eigen kantine beschikt. Twaalf verenigingen hebben een eigen kantine, zes delen die met een of meer andere clubs en elf verenigingen kunnen niet over een eigen kantine beschikken (tabel 5.2).

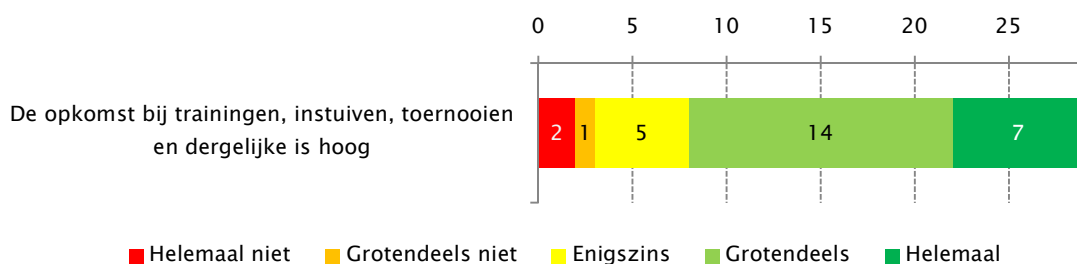
Tabel 5.2 Beschikking over een eigen kantine (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Eigen kantine	12
Min of meer	6
Geen eigen kantine	11

5.3 Activiteiten en projecten

Aan de verenigingen in de gemeente Heerenveen is één vraag voorgelegd over de eigen sportactiviteiten. Bij 21 verenigingen is de opkomst bij trainingen, instuiven, toernooien en dergelijke activiteiten hoog. Bij drie verenigingen is de opkomst laag (figuur 5.2).

Figuur 5.2 Opkomst bij sportactiviteiten (aantal verenigingen, n=29)

Ook is gevraagd op welke thema's en projecten de vereniging activiteiten aanbiedt of van plan is om daar activiteiten voor te ontwikkelen. De meeste aandacht gaat uit naar activiteiten op het gebied van onderwijs (bijv. maatschappelijke stages) en veiligheid (bijv. project 'Gedragsregels en Respect'). Vier verenigingen organiseren momenteel activiteiten om de participatie onder bijzondere groepen te stimuleren en voor tien verenigingen is dat voor de lange termijn een aandachtspunt. Voor de thema's gezondheid (bijv. project 'Gezonde Kantine') en werk (bijv. re-integratieprojecten) is nauwelijks aandacht (tabel 5.3).

Tabel 5.3 Aanbod van activiteiten op speciale thema's/projecten (aantal verenigingen, n=29)

	Voeren activiteiten uit op dit thema	Aandachtspunt voor de korte termijn	Aandachtspunt voor de lange termijn	Geen belangstelling	N.v.t.
Gezondheid	1	1	4	13	10
Participatie van bijzondere doelgroepen	4		10	7	8
Werk	1	1	4	15	8
Onderwijs	12	4	5	4	5
Veiligheid	10	3	3	6	7

Een buurtsportcoach (voorheen combinatiefunctaris genoemd) kan verbindingen leggen tussen sportverenigingen en andere organisaties in de wijk. Elf respondenten zijn bekend met wat een buurtsportcoach voor hun vereniging kan betekenen. De andere achttien weten dat niet (tabel 5.4).

Tabel 5.4 Bekendheid met de mogelijkheden die een buurtsportcoach een vereniging kan bieden (aantal verenigingen, n=29)

	Totaal
Ja	11
Nee	18

6. Vitaliteit sportverenigingen

Op basis van de gegevens uit de Verenigingsmonitor Heerenveen 2015 is een vitaliteitsindex voor sportverenigingen opgesteld. De vitaliteit van de sportvereniging is gedefinieerd als de organisatiekracht van de sportvereniging; de mate waarin de vereniging in staat is haar sportaanbod te organiseren voor haar (potentiële) leden.

De vitaliteitsindex bestaat uit vijf criteria:

- Leden
- Kader
- Accommodatie
- Financiën
- Beleid

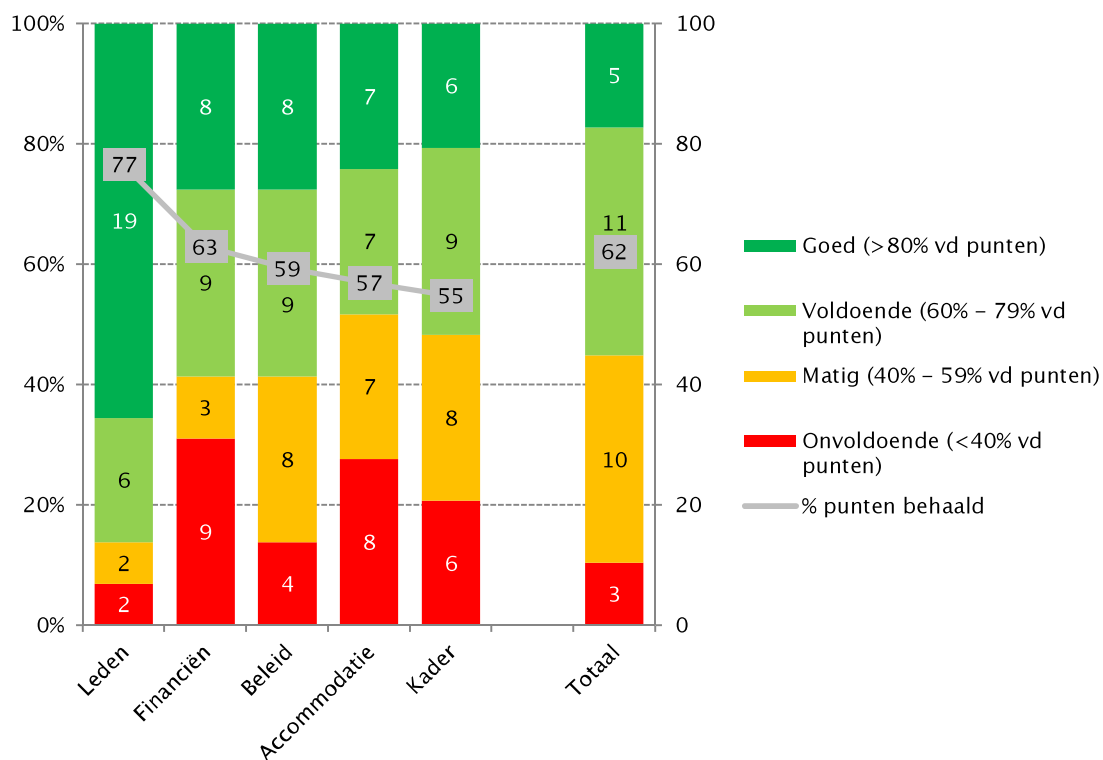
Elk criterium bestaat uit een aantal items, oftewel vragen uit de vragenlijst van de verenigingsmonitor waarop wordt gescoord. De vragen hebben betrekking op de mate waarin op een vereniging problemen of tekorten zijn of juist niet, en welk toekomstperspectief er op het betreffende onderwerp is. De totaalscore van alle criteria bepaalt de mate van vitaliteit van een vereniging. Op basis waarvan de vitaliteit is berekend, is een scoringsmodel ontwikkeld.

Score op vitaliteitsaspecten

Binnen een criterium zijn maximaal 100 punten te scoren. Een onvoldoende wordt gescoord als een vereniging minder dan 40 procent van de punten heeft gehaald. Een score 'matig' staat voor 40 t/m 59 procent van het totaal aantal punten, een score 'voldoende' voor 60 t/m 79 procent en een score 'goed' voor 80 procent of meer van de punten. In totaal behaalden de 29 verenigingen gemiddeld 61 van de 100 punten. 3 verenigingen behaalden minder dan 40 procent van de punten (onvoldoende).

Het vitaliteitscriterium 'leden' heeft de hoogste gemiddelde score (77) en is het aspect waar de meeste verenigingen goed op scoren (19, figuur 6.1). 'Leden' wordt gevolgd door het vitaliteitscriterium 'financiën' waarop gemiddeld 63 procent van de punten worden gehaald. 17 van de 27 verenigingen halen een voldoende of hoger. Tegelijk valt bij dit aspect ook op dat relatief veel verenigingen (9x) een onvoldoende scoren. De verenigingen scoren het laagst op het vitaliteitscriterium kader: bijna de helft van de verenigingen (14) scoort matig of onvoldoende. Ook op de criteria beleid (59) en accommodatie (57) wordt in vergelijking met de andere criteria laag gescoord. In deze criteria scoort ongeveer de helft van de verenigingen onvoldoende tot matig. In andere gemeenten, waar vergelijkbare vitaliteitsindexen zijn uitgevoerd, is ook te zien dat leden het vitaliteitscriterium is waar door verenigingen het beste op wordt gescoord.

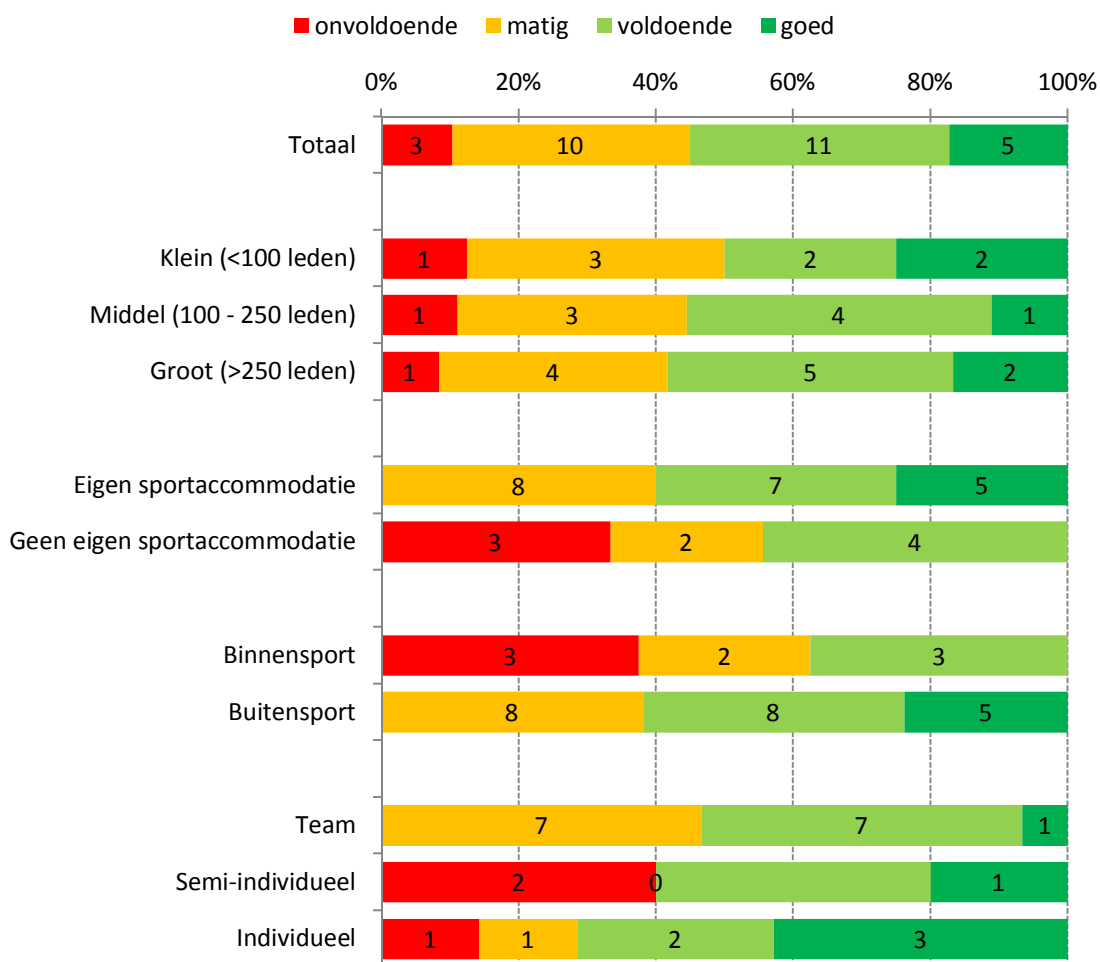
Figuur 6.1 Verdeling scores op vitaliteitscriteria (aantal verenigingen, n=29)

De scores op alle vitaliteitscriteria samen bepalen de uiteindelijke vitaliteitscore van de verenigingen. Vijf sportverenigingen uit Heerenveen scoren 'goed' op de vitaliteitsindex en zijn vitaal (figuur 6.2). Dat wil zeggen dat deze verenigingen tussen de tachtig en honderd procent scoren op de vitaliteitsindex. Nog eens 11 verenigingen zijn 'voldoende' vitaal. In totaal scoren 3 verenigingen met minder dan 40 procent van de behaalde punten onvoldoende.

Verenigingen met een eigen accommodatie scoren gemiddeld beter op de vitaliteitsindex dan de verenigingen zonder eigen accommodatie. Zij scoren vaker voldoende of goed op de vitaliteitsindex en nooit onvoldoende, maar ook bij deze verenigingen scoort bijna de helft matig op vitaliteit. Dit kan een punt van aandacht zijn als bijvoorbeeld wordt gezocht naar meer zelfwerkzaamheid bij verenigingen met een eigen accommodatie of als van deze verenigingen een andere inzet wordt gevraagd.

Figuur 6.2 Vitaliteitsindex (aantal verenigingen, n=29) naar achtergrondkenmerken van de verenigingen

- 'Eigen sportaccommodatie' is hier ruim geïnterpreteerd (zie noot 4, pag. 23).
- In de categorie 'buitensport' zijn ook verenigingen opgenomen die zowel een buitensport als een binnensport aanbieden.

7. Conclusies

In dit hoofdstuk wordt in het kort de stand van zaken beschreven bij de sportverenigingen in Heerenveen die de vragenlijst van het Mulier Instituut hebben ingevuld. De belangrijkste resultaten uit de verenigingsmonitor 2015 worden samengevat conform de thema's die het uitgangspunt vormen voor de indexen beleid, leden, kader, financiën en accommodatie.

7.1 Beleid

De meerderheid van de sportverenigingen in de gemeente Heerenveen heeft de afgelopen vier jaar doelstellingen en/of plannen op papier gezet. De thema's die daarbij het meest worden genoemd, zijn werving en behoud vrijwilligers/verenigingskader, jeugd, sporttechnische zaken, financiën, ledenwerving en/of ledenbehoud en kwaliteit van het sportaanbod. Het is niet verwonderlijk dat de meeste van deze onderwerpen (nog steeds) hoog op de agenda staan van zaken die momenteel aandacht vragen. De drie belangrijkste speerpunten zijn werving en behoud van leden en vrijwilligers en jeugd. Ook bij de vraag welke knelpunten nu de meeste zorgen geven, staan knelpunten over leden en (vrijwillig)kader bovenaan. Daarnaast vormen financiën voor de helft van de verenigingen een knelpunt. Als verenigingen wordt gevraagd op welke beleidsgebieden zij ondersteuning wensen, zijn het wederom deze punten. Voor wat betreft ledenwerving en -behoud gaat het vooral om jeugd en junioren en bij financiën om het vinden van sponsors. Op het vitaliteitscriterium 'beleid' wordt in vergelijking tot andere criteria laag gescoord.

De hierboven geschetste situatie is niet uniek voor Heerenveen. Volgens een recentelijk gepubliceerd onderzoek (Breuer et al., 2015)⁵ zijn werving en behoud van vrijwilligers, kader en leden en de financiële situatie bij verenigingen door heel Europa een belangrijk aandachtspunt, zowel nu als in de nabije toekomst.

7.2 Leden

Op het vitaliteitscriterium 'leden' behaalden de verenigingen gemiddeld een goede score. Hoewel werving en behoud van leden een van de belangrijkste thema's binnen een sportvereniging is, komt naar voren dat per saldo het aantal leden bij de verenigingen in Heerenveen in het laatste jaar is gestegen. Dat betekent overigens niet dat er geen verenigingen zijn die met krimp te maken hebben. Van de zes verenigingen met een dalend ledental, geven vier verenigingen aan dat de huidige ontwikkeling een bedreiging vormt voor de toekomst.

Ongeacht de ontwikkeling in het aantal leden hebben alle verenigingen een groeiambitie voor de komende jaren. De helft van de verenigingen wil groeien door voornamelijk in te zetten op het werven van nieuwe leden. De wens tot en de mogelijkheden voor groei worden ook bevestigd doordat geen enkele vereniging in Heerenveen een ledenstop of wachtlijst hanteert.

⁵ Breuer, C., Hoekman, R., Nagel, S. & Werff, H. van der (Eds.) (2015). Sport clubs in Europe. A cross-national comparative perspective. Cham/Heidelberg/New York/Dordrecht/London: Springer.

7.3 Kader

Vrijwilligers vormen de kern van sportverenigingen. Zonder hen is het (nagenoeg) onmogelijk om sportactiviteiten voor de leden te organiseren. Bijna drie kwart van de verenigingen heeft voldoende vrijwilligers. Dat betekent niet dat het hebben van voldoende vrijwilligers maakt dat er niet meer vrijwilligers worden gezocht. In totaal zoekt drie kwart van de verenigingen naar vrijwilligers.

Binnen het kader vormt het technisch kader (trainers, coaches, etc.) een belangrijke groep. Er is maar één vereniging die geen trainers of coaches heeft omdat er geen training, les of cursus wordt gegeven. Ongeveer drie kwart van de verenigingen met trainers zegt voldoende gekwalificeerde, opgeleide trainers te hebben en bijna een kwart heeft er te weinig.

Vijf verenigingen hebben geen openstaande vacatures. In totaal heeft de helft van de verenigingen vacatures op cruciale functies en één vereniging heeft te veel vacatures. Achttien verenigingen hebben vacatures voor bestuursfuncties en elf verenigingen voor arbitrage en jurering. Dit betreft allemaal functies voor vrijwilligers. Drie verenigingen hebben vacatures voor betaalde trainers.

Het blijven zoeken naar vrijwilligers en de openstaande (cruciale) functies bevestigen de eerder genoemde grote aandacht voor werving en behoud van vrijwilligers en kader. Het belang voor aandacht voor het kader wordt nog eens onderstreept door de lage score op het vitaliteitscriterium 'kader', waar bijna de helft van de verenigingen (14x) een onvoldoende scoort.

7.4 Financiën

Voor sportverenigingen zijn financiën een belangrijk aandachtspunt. De meeste verenigingen (22x) denken bij het financieel beleid een aantal jaren vooruit. De huidige financiële situatie geeft echter niet direct de indruk dat de verenigingen in Heerenveen er op dit moment slecht voor staan. Zeventien verenigingen omschrijven de eigen financiële positie als (zeer) gezond en bij elf wordt die als redelijk omschreven. Slechts één vereniging bestempelt de eigen financiële positie als minder gezond. De vitaliteitscore is enigszins dubbelzinnig. Aan de ene kant scoren zeventien verenigingen op dit criterium een voldoende of hoger, maar aan de andere kant zijn er ook negen met een onvoldoende. Dit komt doordat bij de samenstelling van dit criterium vier items worden gecombineerd die ingaan op de financiële stabiliteit in het verleden en de toekomst. De beoordeling van de eigen financiën is meer een momentopname.

Doorgaans slagen de verenigingen erin hun financiën in balans te houden, met vaker een doorslag naar een positief dan een negatief resultaat. Bijna alle verenigingen hebben ook binnen hun budget ruimte voor onverwachte uitgaven zonder reserves aan te moeten spreken. Toch zijn er punten van zorg, zoals het vinden van sponsors en de toenemende kosten (huurprijzen).

7.5 Accommodatie

Twintig verenigingen hebben (min of meer) een eigen sportaccommodatie. In vergelijking met de hierboven genoemde andere onderwerpen maken de verenigingen zich minder zorgen over hun accommodatie. Toch noemen twaalf verenigingen dit als knelpunt. Daarbij wordt vaak gewezen op het onderhoud en de kwaliteit van de betreffende accommodatie (7x). Negen verenigingen geven aan dat hun accommodatie niet in goede staat verkeert.

Behalve de kwaliteit is ook de beschikbaarheid van de accommodaties een punt van aandacht. Zes verenigingen geven aan dat ze niet nog jaren vooruit kunnen met (het aantal beschikbare uren in) de huidige accommodatie op de huidige locatie. Dit betekent dat zij op termijn problemen kunnen krijgen bij het organiseren van hun sportactiviteiten. De vitaliteitscore op 'accommodatie' ligt relatief laag.

7.6 Rol voor de gemeente

Al met al zijn de verenigingen in Heerenveen te kenmerken als gezond (zestien van de 29 verenigingen zijn in voldoende mate vitaal, 10 als matig vitaal en 3 als onvoldoende vitaal), maar dat gaat zeker niet vanzelf. Werving en behoud van leden en (vrijwillig) kader, de financiën en accommodaties krijgen volop aandacht.

22 verenigingen geven aan dat ze behoefte hebben aan ondersteuning. Op verschillende punten kan de gemeente daarin een taak vervullen. Als het gaat om werving en behoud van leden kan de gemeente actief de sportparticipatie blijven stimuleren, daarbij wijzend op de maatschappelijke waarde van sport (gezondheid, sociale integratie). Voor verenigingen is met name de jeugd een belangrijke doelgroep en het (blijven) stimuleren van sport onder de schoolgaande jeugd is dan een logische aanpak. Overigens werkt de grote meerderheid van de verenigingen (23x) al met scholen samen. Buurtsportcoaches kunnen daarin een rol (blijven) vervullen.

Bij het versterken van de financiële situatie van sportverenigingen kan het volgende worden opgemerkt. Uit onderzoek van Hoekman (2013⁶) blijkt dat gemeenten sport ontzien bij gemeentelijke bezuinigingen. Dat is een aanduiding hoe belangrijk Nederlandse gemeenten sport vinden. De gemeente Heerenveen zou een stap verder kunnen gaan en mogelijk als verbinding fungeren bij het vinden van juiste sponsors voor verenigingen, bijvoorbeeld door het initiatief te nemen om een platform op te richten waar verenigingen en bedrijven (en mogelijk ook andere organisaties zoals onderwijsinstellingen) elkaar kunnen ontmoeten.

Een grotere rol heeft de gemeente als het gaat om sportaccommodaties. In de meeste gevallen huren verenigingen hun accommodaties van de gemeente. Veranderingen in de tariefstelling van de huur van gemeentelijke accommodaties kan een grote invloed hebben op de financiële mogelijkheden van een vereniging. Ook het onderhoud van de accommodaties is een punt waar gemeenten extra aandacht aan kunnen besteden. Verder kunnen verenigingen in een vroeg stadium bij nieuwbouw of renovatie van bestaande sportaccommodaties worden betrokken.

⁶ Hoekman, R. & Straatmeijer, J. (2013). Recessiepeiling gemeenten 2013. Doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget. Utrecht: Mulier Instituut.

Bijlage I Responsoverzicht

Tabel B1 Respons naar tak van sport, omvang en type sport (aantal verenigingen)

		Totaal	Respons
		(N=64)	(n=29)
Tak van sport	Atletiek	1	1
	Badminton	1	1
	Basketbal	1	1
	Bowlen	1	0
	Bridge	1	0
	Denksport	2	0
	Golf	1	0
	Gymnastiek	8	3
	Handboogschieten	1	1
	Hengelsport	1	1
	Hockey	1	1
	Kaatsen	3	2
	Korfbal	6	3
	Roeien	1	1
	Rugby	1	1
	Schaatsen	3	1
	Survival	1	0
	Tafeltennis	1	1
	Tennis	10	2
	Voetbal	11	7
Volleybal	7	2	
Wielersport	2	0	
Zaalvoetbal	1	0	
Zwemmen	2	0	
Omvang	Klein (t/m 100 leden)	27	10
	Middel (101-250 leden)	17	7
	Groot (251+ leden)	19	11
Type	Binnensport	23	8
	Binnensport en buitensport	1	0
	Buitensport	44	21

- Van één vereniging is de omvang niet bekend.

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl